

"חודי יריחו" שנמצאו בחפירה הארכיאולוגית בצומת מוצא צילומים: באדיבות אלה ירושביץ, רשות העתיקות

מה התגלה בחפירה הארכיאולוגית שכונתה "הגדולה במזרח התיכון"?

בין יתר הממצאים שהתגלו בצומת מוצא היו גם "חודי יריחו". החוקרים בדקו מדוע תושבי המקום המשיכו להשתמש בהם למטרות צייד, גם כשהיו צעד או שניים מלהפוך לחקלאים במשרה מלאה

קירות היו גם הרבה שרידים של בעלי חיים, אבנים שרפות ואפר. משהו קרה שם לפני יותר מעשרת אלפים שנה, והוא היה אלים במכוון. צייד לא פסק לחלוטין באותה תקופה, דבר אינו קורה באופן מוחלט בהיסטוריה. יש ירידה הדרגתית, התמעטות, בשלב זה אולי אפילו קריסה של מקורות צייד. יש פחות ופחות חיות שניתן לצוד אותן, חקלאות, גם זו המודרנית, היא עסק תובעני שמחייב את העוסקים בה להיות על הרגליים מבוקר עד ערב. מסעות צייד אל גבעות ומישורים מרוחקים בהם עדיין רעו ערדי צבאים, היו משימה סבוכה ולא תמיד אפשרית למי שהיו צריכים לזרוע, לדלל, להשקות, לקצור, לנפות, לארוז ועוד כהנה מטלות מייגעות. על רקע זה ייתכן – וזו האפשרות שעולה ממחקרם של ירושביץ וחבריה – ובמוצא התקיימו "טקסי צייד" של בעלי חיים מבויתים או בתהליכי ביות. ריטואלים רווי דם שדימו את הרבר האמיתי. זה בוודאי לא היה מעשה אצילי, אבל הרושם שהותיר על המשתתפים יכול היה לפצותם במעט על המחיר שעמדה לגבות מהם המהפכה החקלאית בחייהם.

שכבר לא הסתובבו בר בשטח ואורחות חייהם נוהלו על ידי בני אדם.

מה קרה בין קירות המכלאה?

בחפירה במוצא נמצאו שני סוגים של ראשי חץ: קטנים, שהיו יעילים וקטליניים כששוגרו למרחק; וגדולים, כבדים ומסוגננים, שיעילותם מוטלת בספק ובלתי מובנת. יותר מכל דבר אחר, ראשי חץ מסוג זה היו מרשימים למראה וגרמו בוודאות לפציעות חמורות והקנות דם מרובה של קורבנות הצייד. צוות חוקרים מרשות העתיקות, בניהולה של אלה ירושביץ, טוענים שייתכן וזו בדיוק הייתה מטרת ה"ציידים": לעשות רושם במהלך טקס שידמה צייד. החוקרים בחנו מספר רב ראשי חץ, ניתחו את האופן בו נשברו במהלך השימוש, מלאכת ייצורם ומקום הימצאותם באתר. התברר שריכוז גבוה במיוחד של ראשי החץ גדולי המידות, "חודי יריחו", במינח מקצועי, נמצאו באזור תחום בין שני קירות מאסיביים, ושככל הנראה שימש כמכלאה לאותן חיות בהליכי ביות, חיות משק עתידיות. בין אותם

עדויות להתיישבות רציפה, עם מכני ציבור ובתים פרטיים. יש דרכי גישה וסמטאות; מישור תכנון את העסק, או לפחות נתן הוראות בנייה. העיסוק בחקלאות אינטנסיבי – גידולים שמניבים עודפי מזון (חמוס, עדשים ופול) אותם ניתן היה לסחור בסחר חליפין. עז הבר בויתה באתר מוצא, כנראה מאות שנים לפני כל מקום אחר בלבנט. תושבי המקום היו צעד או שניים מלהפוך לחקלאים במשרה מלאה. מה שהשאר בהם מעט ממה שהיו פעם, במשך אלפי שנות קיום אנושי, הוא זיקתם לצייד. צייד כמגדיר זהות, כחלק מהותי בתרבות ובמסורת שלהם, של אבות אבותיהם. באיי פארו של ימינו אנו, תושבים מתעקשים להמשיך ולקיים מסורות צייד עתיקות ונזעקים ממיטותיהם אל מפרץ בו אותרה להקת לווייתנים. הם נוטשים בתי קפה מודרניים וממהרים לסירות כשהם חמושים בפגיונות ארוכים. לא כי אין להם מה לאכול, אלא כי בשר צייד (לווייתנים במקרה שלהם) זה חלק ממה שהם. הם אנשי איי פארו. וכמוהם נהגו ככל הנראה גם אנשי מוצא: הם המשיכו לצוד, אפילו שהיו להם "חיות משק" בחצר האחורית. למעשה, ייתכן והם צדו את אותן חיות

האדם הקדמון הופך מצייד לחקלאי

בני אדם קדומים נטשו את אורחות חייהם כציידים לקטים והחלו למבני קבע, מצאו דרכים לגדל בחצר חיות שפעם נאלצו לרדוף אחריהן חמור שים בחץ וקשת. אנשים עשו מניפולציות על משאבי טבע כדי לנצל אותם לצרכיהם, לכאורה במאמץ מופחת. זה קרה לפני 10,000 שנה בערך, והיה שיאו של תהליך שזכה לכינוי (הלא מדויק): "המהפכה החקלאית". לא מדויק, כי לא מדובר באירוע שהוביל לשינוי, אלא במגמה מתמשכת שהחלה הרבה קודם והתעצמה בתקופה זו – הניאוליתית.

הצייד הוא מרכיב מהותי בתרבות ובמסורת

האתר במוצא, או לפחות החלק אליו נתייחס כאן, מוסיף לשלב מתקדם יחסית של אותה תקופה, המכונה: ניאולית קדם קרמי ב' (PPNB). בשכבות הארכיאולוגיות של אותה זמן יש

רן ברקאי ואיל חלפון

רן ברקאי הוא פרופסור לארכיאולוגיה של תקופות פרהיסטוריות, חוקר ומלמד באוניברסיטת תל-אביב. איל חלפון הוא במאי, סופר ומוסמך לארכיאולוגיה. במדור ארכיאולוגיה המתחדש הם תרים אחר עקבות העולם הקדום, בישראל ובעולם, בהווה

"החפירה הפרהיסטורית הגדולה במזרח התיכון", "מטרופור" לין בסדר גודל של תל אביב של ימינו", "המפץ הגדול בפרהיסטוריה של האזור", "אתר שישנה את כל מה שאנחנו יודעים על התקופה הניאוליתית".

אלה הם רק כמה מהסופרלטיביים שנקשרו לחפירה הארכיאולוגית בצומת מוצא שנערכה בין השנים 2018-2020. חפירת הצלה ממושכת שמתנהלת על פני שטח עצום, מאות דונמים, לפני שדחפורי נתיבי ישראל יהפכו אותם למחלף רב נתיבים בכביש מהיר. התקופה, כאמור, היא הניאוליתית (חלקה האחרון של תקופת האבן). אחת המעניינות ובוודאי הדרמטיות ורבות ההשפעה על חיינו שלנו, בהיסטוריה האנושית.